

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Inleiding

Sombroek-van Doorm, M.; Leun, J. van der; Ellian, A.; Boom, W. van; Sombroek-van Doorm, M.; Leun, J. van der; ... ; Boom, W. van

Citation

Sombroek-van Doorm, M., Leun, J. van der, Ellian, A., & Boom, W. van. (2021). Inleiding. In M. Sombroek-van Doorm, J. van der Leun, A. Ellian, & W. van Boom (Eds.), *Cum Suis: Vriendenboek Carel Stolker* (pp. 9-13). Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3463957>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3463957>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

INLEIDING

Mirjam Sombroek, Joanne van der Leun, Afshin Ellian, Willem van Boom

MET DE ZIJNEN

Dit vriendenboek voor Carel Stolker heeft de titel *Cum Suis*. Dat is niet toevallig. Eerder overwogen we om het boek de titel *Praesidium Libertatis* te geven, niet zozeer omdat dat het credo is van de Leidse universiteit maar omdat Carel zich als rector sterk maakte voor de vrijheid van academici om het wetenschappelijke discours in alle openheid te mogen voeren, ook als geuite standpunten tot felle kritiek leidden. Toch kozen we uiteindelijk voor *Cum Suis*. Dat betekent letterlijk *met de zijnen*, en het is bij co-publicaties een gangbare term om aan te duiden dat meer dan één auteur betrokken is bij de publicatie. Niet alleen levert de titel *Cum Suis* het acroniem CS op en refereert deze dus aan de initialen van Carel, maar de titel typeert ook wat Carel door de jaren heen heeft uitgedragen: we moeten het samen doen. Het geven van onderwijs, het doen van onderzoek, het opleiden van jonge onderzoekers, het besturen van faculteit en universiteit – niemand kan het alleen en zonder de hulp, bijstand en kritische zin van anderen. Als je dat uitdraagt, zorg je niet alleen voor een organisatie met een hart, maar oogst je op een dag een vriendenboek als dit. *Met de zijnen*, zo heeft Carel het steeds gedaan.

STOLKER ALS ACADEMICUS

Carel Stolker begon zijn academische loopbaan op het Rapenburg 38, waar menig jurist werd opgevoed in hoogwaardig onderwijs en onderzoek op het gebied van het privaatrecht. Zijn academische ontwikkeling voerde hem naar het medische aansprakelijkheidsrecht, dat we tegenwoordig een functioneel rechtsgebied zouden noemen op het raakvlak van privaatrecht, gezondheidsrecht en medische ethiek. Zijn dissertatie (1988) over medische aansprakelijkheid, in het bijzonder voor mislukte sterilisatie, was een van de eerste bijdragen in het Nederlandse taalgebied over die materie. Nadien bleef hij schrijven over kwesties op het grensvlak van aansprakelijkheidsrecht, gezondheidszorg en ethiek, ook toen zijn onderzoekstijd door bestuurswerk werd beperkt. Het juridische handwerk bleef voor Carel, zelfs tijdens zijn rectoraat, een belangrijke manier om met de voeten in de klei te blijven staan. Zo bleef hij de redactiewerkzaamheden voor de juridische serie *Tekst & Commentaar*, een voor de Nederlandse rechtspraak belangrijke kennisbron, met getrouwheid vervullen.

De bijdragen die Carel als academicus leverde aan het debat onder juristen en over juristen binnen de academische familie mogen niet onvermeld blijven. Zijn rede *'De dag verga, waarop ik geboren werd'* (2003) bleek een soort ankerpunt in het discours dat velen in de rechtswetenschap bezighoudt, namelijk de aard van rechtswetenschappelijk onderzoek, de methodologische ruggengraat ervan en hoe zij de rechtswetenschap tegenover andere academische disciplines staande houdt als méér dan 'geleerdheid'. De rede werd gevoed door de ontmoetingen die Carel sinds 1997 in zijn bestuurlijke rol als directeur van het E.M. Meijers Instituut voor Rechtswetenschappelijk Onderzoek (1997-2005) ondervond met academici van *buiten* het rechtenwereldje. We eren hier dus een rechtswetenschapper die bereid was in de Popperiaanse traditie de vraag te stellen of de rechtswetenschap (een antieke vorm van geleerdheid en wetenschap) eigenlijk een wetenschap is. In katholieke gebieden noemen ze dit: vloeken in de kerk! Op zijn geheel eigen, minzame wijze, is Carel Stolker daar als rechtswetenschapper stiekem best goed in.

Voor sommige juristen was de rede uit 2003 een knuppel in het hoenderhok, maar voor velen binnen de rechtswetenschap was de bijdrage van Carel juist een welkom 'breekijzer' om juist introspectie op de eigen rol als wetenschapper mogelijk te maken en als onderwerp bespreekbaar te maken binnen rechtenfaculteiten. Zijn boek *Rethinking the Law School – Education, Research, Outreach and Governance* (2014) bracht vervolgens een aantal van zijn ideeën opgedaan tijdens zijn Leidse decanaat (2005-2011) bijeen en borduurde deels voort op de eerdere 'knuppel in het hoenderhok'. Het boek betoogde onder meer dat rechtenfaculteiten qua onderzoek en onderwijs achter waren geraakt ten opzichte van andere academische disciplines en deed suggesties hoe ze het heen zouden kunnen bijtrekken. Zo werd in het boek een lans gebroken voor internationalisering, multidisciplinariteit, maar ook praktijkbetrokkenheid in het rechtswetenschappelijk onderzoek, alsook voor meer aandacht voor didactiek in de onderwijsontwikkeling. Ook hier bleek het credo: we moeten het samen doen. En hoewel Carel in het boek het veranderen van de organisatiecultuur in rechtenfaculteiten vergeleek met het verplaatsen van een begraafplaats (dat wil zeggen: je krijgt geen hulp van binnenuit), zien we toch de laatste jaren – mede door de stippen op de horizon die bestuurders zoals Carel zetten voor rechtenfaculteiten – échte innovatie op dat vlak, zowel wat betreft onderzoek als onderwijs.

RECHTER MAGNIFICUS IN EEN BOLWERK VAN OPENHEID EN VRIJHEID

Carel Stolker vertegenwoordigt de Leidse universiteit in haar geschiedenis en in haar traditie. In al zijn handelingen neemt hij de Leidse traditie als richtsnoer. Natuurlijk rijst hier de vraag wat de Leidse traditie eigenlijk is. Twee woorden, twee niet Nederlandse, maar Latijnse woorden omvatten de Leidse traditie: *Praesidium Libertatis*. Een bolwerk definieert Van Dale als uitspringend verdedigingswerk, in de vorm van een rondeel of bastion, opgeworpen versterking binnen de stad, thans nog in gebruik als naam van begraafplaatsen

en wandelplaatsen. Universiteit Leiden is geen begraafplaats en evenmin een verlaten wandelplaats. Wij zijn wel een opgeworpen versterking in de stad. Wat opgeworpen is, bestaat niet van nature en het is dus ontworpen. Dit bolwerk is niet in één keer ontworpen. In de loop der eeuwen hebben velen bijgedragen aan de vorming van dit bolwerk. De opgeworpen versterking van Leiden kent talloze intellectuele architecten die afzonderlijk en in verschillende tijden iets hebben toegevoegd aan een idee, dat diep verbonden is met het Leidse ontzet: idee van vrijheid en onafhankelijkheid.

Dit bolwerk is een onvoltooid ontwerp. Het is nooit af. Het mag nooit af zijn. Het is een idee dat zich laat bezielen in verschillende tijden door briljante en moedige mensen. Wie aan een bolwerk van vrijheid werkt, moet moedig zijn. Moed is niet alleen een belangrijke deugd in de politiek, maar het is ook een noodzakelijke deugd voor de academie. De academie is immers niet bedacht om de wereld en vooral de wereldheersers te bevestigen in hun aanspraak op waarheid en waarachtigheid. Er is moed nodig om, in welk tijdperk dan ook, de heersende aanspraken op waarheid en waarachtigheid te bevragen en te problematiseren. Soms brengt deze traditie de academici aan de rand van de afgrond. Drie namen waar men in Leiden in dat verband veel respect voor heeft, toeval of niet, drie rechtswetenschappers: Eduard Meijers (civilist), Rudolph Cleveringa (civilist) en Benjamin Telders (publiekrecht en rechtsfilosoof).

Het bolwerk van vrijheid is niet bolvormig ontworpen. Het is geen reële, maar een imaginaire vesting. Openheid naar de wereld, de wereld van ideeën, theorieën, hypothesen en dogma's. Wat is dat dan voor een rare vesting? Een vesting zonder poorten maar met een vaste grond: *Libertas*. In onze vesting zijn de aangenomen waarheden, ideeën, theorieën en hypothesen niet veilig. Wie naar de eeuwige veiligheid voor ideeën zoekt, verwacht het Leidse bolwerk met een begraafplaats. Het is dus geen veilig oord voor opvattingen en abstracties, maar een veilige haven en vrije plaats voor de individuele onderzoekers. Leiden beschermt onderzoekers en studenten niet tegen opvattingen of ideeën. In de turbulente tijd waarin wij leven, staat het beginsel van academische vrijheid onder druk. Stolker heeft juist, met zijn beroemde toespraak bij gelegenheid van de 443ste Dies Natalis (8 februari 2018) van de Universiteit Leiden over de academische vrijheid, bijgedragen aan het verhelderen en onderstrepen van het grondbeginsel van de academie:

“Juist de universiteit moet vrijplaats van het gesproken en geschreven woord zijn en dat kan alleen als we bereid zijn het debat met iedereen en dus ook met andersdenkenden serieus te voeren.”

Deze toespraak trok terecht veel aandacht in landen zoals Amerika en Groot-Brittannië waar universiteiten worstelen met diversiteit van opinies en politieke ideologische conflicten op de campus. De Leidse traditie is dus het bolwerk van ideeën in de academische openheid dat tussen de toekomst en het verleden navigeert: de vrijheid als het oriëntatiepunt voor denken, spreken en handelen.

Het verleden bestaat niet alleen maar uit helden en glorieuze momenten. Er waren weleens momenten waarbij men zonder het genoemde oriëntatiepunt navigeerde, met alle gevolgen van dien. Stolker, en met hem onze universiteit, was ook bereid om fouten of misstappen in het verleden toe te geven en om te trachten deze recht te zetten. Zo was het Stolker die het eerherstel voor de roemruchte criminoloog prof. dr. Buikhuisen, die aan de universiteit weinig openheid had ervaren, in gang heeft gezet:

“Toch erken ik volmondig dat de dagelijkse werkelijkheid soms moeilijk is. Verhitte Amerikaanse debatten over free speech on campus laten dat ook zien. En Praesidium Libertatis, bolwerk van de vrijheid – het motto van onze universiteit – is ook voor ons geen vanzelfsprekende pluim op onze hoed. Leiden heeft haar lessen wel geleerd in de affaire-Buikhuisen.”

Het is niet toevallig dat deze opmerkelijke stap vooraf werd gegaan door een persoonlijk bezoek van Stolker aan Buikhuisen. Een open gesprek aangaan is bijna altijd de weg die Stolker kiest uit een impasse. Openstaan voor een nieuwe weg, maar ook vasthouden aan eigen grondbeginselen is geen gemakkelijke opgave. Maar Stolker ziet terecht in het maatschappelijke en wetenschappelijke debat binnen de academie een vredesbevorderende en kanaliserende kracht. Soms werkt dat als een bliksemafleider. Laat dus die bliksem inslaan. Of het in de collegezaal is, op het Rapenburg, in de Wijnhaven, in de krant, tijdens een heftig debat bij een congres of op sociale media. Trots kunnen we stellen dat Carel Stolker een enorme bijdrage heeft geleverd aan het verdedigen en verder ontwikkelen van het bolwerk van vrijheid. De laatste jaren gaf hij daar ook vorm aan als twitterende en vloggende rector. Natuurlijk is het geen gemakkelijke taak om een traditie te verdedigen, die zichzelf niet wil ommuren, maar als een levende traditie een vruchtbare grond wil zijn voor vrijuit denken en spreken binnen de regels en uitgangspunten die de Academie daarvoor biedt. Ons bolwerk kent geen muren, maar vaste grond. Een vaste grond waarop inzichten blijven groeien en zich blijven vernieuwen.

DE BIJDAGEN AAN DIT BOEK

Eenieder die Stolker heeft meegemaakt, weet hoezeer zijn persoon en zijn werk verweven zijn, en met welke inzet hij zijn rijke loopbaan heeft gewijd aan de Leiden universiteit. Zelfs tijdens een rondje hardlopen of een boodschappen-tochtje over de Leidse markt ging hij graag het gesprek aan over de wetenschap en wat er beter zou kunnen. Met dit boek spreken we onze dankbaarheid en ons respect uit voor de unieke combinatie van gedreven leiderschap, persoonlijke aandacht en inhoudelijke bijdrage aan de academische wereld.

De bijdragen aan dit boek proberen recht te doen aan de verschillende facetten van de carrière en de persona van Carel Stolker, aan zijn bijdrage als wetenschapper in het privaatrecht en gezondheidsrecht, als academisch bestuurder

en als belangrijke stem in het debat over de rol van de wetenschap en de universiteit in onze maatschappij. De bijdragen zijn daarom onderverdeeld in vier delen:

- Het deel *Recht & Beleid* bevat bijdragen over recht en beleid, van privaatrecht tot crisismanagement.
- Het deel *Methoden* bevat bijdragen die goed aansluiten bij de voorliefde van Carel voor het wetenschapsdebat, meer in het bijzonder over de rol en verantwoordelijkheid van juridische onderzoekers en over wat rechtswetenschap nu eigenlijk is (en niet is).
- Het deel *Praesidium* bevat bijdragen die aanhaken bij het discours over het vrije woord, de rol van universiteiten daarbij en de verantwoordelijkheid van universiteiten in het maatschappelijk debat.
- Het deel *Universitas* bevat bijdragen over besturen in een academische omgeving, de dilemma's die daarbij spelen en ook over de vraag hoe Carel daarmee omging.

AFSLUITING

Tot slot nog dit. Initiatieven als een 'vriendenboek' ter gelegenheid van het emeritaat zouden de indruk kunnen wekken dat er sprake is van een *disruptie* in de verdere ontwikkeling van de persoon om wie het gaat. Wij weten wel beter. De verschillende facetten van de carrière en de persona van Stolker maken dat Carel nog volop aanwezig en beschikbaar zal zijn voor de wetenschap, de universiteit en voor de samenleving. In zijn boek *Rethinking the Law School* beschreef hij in navolging van de sociologen Merton en Barber het belang van *serendipiteit* voor een institutie als de universiteit.¹ Vooruitgang en creativiteit wortelen vaak in de ongezochte vondst. Openheid en nieuwgierigheid kenmerken de onderzoeker die serendipiteit een kans geeft. Immers: de ongezochte en verrassende vondst kan zich voordoen, maar iemand moet deze ook herkennen. Hij of zij moet de opmerkingsgave hebben en begrijpen wat zich op dat moment voordoet. Niet alleen om de mogelijkheid voor een wetenschappelijke doorbraak te zien, maar ook om de kansen te zien die het leven biedt. Als Carel ons iets heeft geleerd is het dat hij alles in zich heeft om mogelijkheden te zien voor zichzelf, voor anderen en vooral voor mensen tezamen. Die openheid komt natuurlijk niet plotseling tot stilstand bij het aflopen van een academische en bestuurlijke loopbaan. Wij verheugen ons dus op nieuwe ontmoetingen met Carel, gezocht en ongezoekt. En wij wensen hem nog vele inspirerende en vruchtbare jaren toe met vele ongezochte paden en vondsten, evenals de tijd en rust om ervan te genieten met de zijnen.

1 R.K. Merton & E. Barber, *The Travels and Adventures of Serendipity, A Study in Sociological Semantics and the Sociology of Science*, Princeton University Press 2004.